

Repertoriul jurisprudenței

HOTĂRÂREA CURȚII (Camera a opta)

7 noiembrie 2013*

„Asigurare de protecție juridică — Directiva 87/344/CEE — Articolul 4 alineatul (1) — Libera alegere a avocatului de către asigurat — Clauză cuprinsă în condițiile generale aplicabile contractului, prin care se garantează acordarea de asistență juridică în procedurile judiciare și administrative de către unul dintre salariații asiguratorului — Cheltuieli aferente asistenței juridice acordate de un consilier juridic extern rambursate doar în cazul necesității, apreciată de asigurator, de a încredința cauza unui consilier juridic extern”

În cauza C-442/12,

având ca obiect o cerere de decizie preliminară formulată în temeiul articolului 267 TFUE de Hoge Raad der Nederlanden (Țările de Jos), prin decizia din 28 septembrie 2012, primită de Curte la 3 octombrie 2012, în procedura

Jan Sneller

împotriva

DAS Nederlandse Rechtsbijstand Verzekeringsmaatschappij NV,

CURTEA (Camera a opta),

compusă din domnul C. G. Fernlund, președintele Camerei a opta, îndeplinind funcția de președinte de cameră, doamna C. Toader (raportor) și domnul E. Jarašiūnas, judecători,

avocat general: domnul P. Mengozzi,

grefier: doamna M. Ferreira, administrator,

având în vedere procedura scrisă și în urma ședinței din 19 septembrie 2013,

luând în considerare observațiile prezentate:

- pentru DAS Nederlandse Rechtsbijstand Verzekeringsmaatschappij NV, de J. W. H. van Wijk și de B. J. Drijber, advocaten;
- pentru guvernul italian, de G. Palmieri, în calitate de agent, asistată de W. Ferrante, avvocato dello Stato;
- pentru guvernul austriac, de A. Posch, în calitate de agent;
- pentru Comisia Europeană, de F. Wilman și de K.-P. Wojcik, în calitate de agenți,

* Limba de procedură: neerlandeza.

având în vedere decizia de judecare a cauzei fără concluzii, luată după ascultarea avocatului general,
pronunță prezenta

Hotărâre

- 1 Cererea de decizie preliminară privește interpretarea articolului 4 alineatul (1) din Directiva 87/344/CEE a Consiliului din 22 iunie 1987 de coordonare a actelor cu putere de lege și a actelor administrative privind asigurarea de protecție juridică (JO L 185, p. 77, Ediție specială, 06/vol. 1, p. 186), aplicabilă *ratione temporis* cauzei principale.
- 2 Această cerere a fost formulată în cadrul unui litigiu între domnul Sneller, pe de o parte, și DAS Nederlandse Rechtsbijstand Verzekeringsmaatschappij NV (denumită în continuare „DAS”), o societate de asigurări, pe de altă parte, în legătură cu acoperirea cheltuielilor aferente asistenței juridice acordate de un avocat ales de asigurat.

Cadrul juridic

Dreptul Uniunii

- 3 În al unsprezecelea considerent al Directivei 87/344 se afirmă:
„întrucât interesul persoanei cu asigurare de protecție juridică impune ca aceasta să poată să își aleagă un avocat sau o altă persoană cu calificări corespunzătoare în conformitate cu legislația națională, în cadrul oricărei proceduri judiciare sau administrative și ori de câte ori apare un conflict de interese;”
- 4 Articolul 1 din această directivă prevede:
„Scopul prezentei directive este de a coordona actele cu putere de lege și actele administrative privind asigurarea de protecție juridică [...] pentru a facilita exercitarea efectivă a libertății de stabilire și pentru a preveni într-o cât mai mare măsură orice conflict de interese datorat, în special, faptului că asiguratorul asigură un alt asigurat sau asigură asiguratul atât pentru protecție juridică, cât și pentru altă clasă [...] și pentru a permite soluționarea unui astfel de conflict în cazul apariției acestuia.”
- 5 Articolul 2 alineatul (1) din directiva menționată are următorul cuprins:
„Prezenta directivă se aplică asigurării de protecție juridică. Aceasta constă în asumarea angajamentului, contra plății unei prime, de a suporta cheltuielile procedurii judiciare și cheltuielile furnizării altor servicii legate direct de acoperirea dată de asigurare, în special cu scopul de a:
— compensa prejudiciul suferit de asigurat, printr-o soluționare pe căi amiabile sau printr-o procedură civilă sau penală;
— apăra sau reprezenta asiguratul în proceduri civile, penale, administrative sau de altă natură sau în legătură cu orice plângere împotriva acestuia.”

6 Articolul 4 alineatul (1) din aceeași directivă prevede:

„Orice contract de asigurare de protecție juridică recunoaște în mod explicit că:

- (a) în cazul în care se face apel la un avocat sau la orice altă persoană cu calificare corespunzătoare potrivit legislației interne, pentru a apăra, a reprezenta sau a servi interesele persoanei asigurate în orice procedură judiciară sau administrativă, persoana asigurată are libertatea de a alege;
- (b) persoana asigurată are libertatea să aleagă un avocat sau, în cazul în care preferă în mod expres și în măsura în care o permite legislația internă, orice altă persoană cu calificările corespunzătoare, pentru a-i servi interesele ori de câte ori survine un conflict de interese.”

7 Articolul 5 din Directiva 87/344 prevede:

„(1) Fiecare stat membru poate excepta asigurarea de protecție juridică de la aplicarea articolului 4 alineatul (1) în cazul în care sunt întrunite următoarele condiții:

- (a) asigurarea se limitează la cazurile care apar în urma utilizării vehiculelor rutiere pe teritoriul statului membru în cauză;
- (b) asigurarea privește un contract de acordare de asistență în caz de accident sau defecțiune a unui vehicul rutier;
- (c) nici asigurătorul de protecție juridică, nici asigurătorul de asistență nu acoperă orice fel de răspundere;
- (d) se adoptă măsuri corespunzătoare, astfel încât consultanța juridică și reprezentarea fiecărei părți într-un litigiu să se facă prin avocați total independenți, în cazul în care aceste părți sunt asigurate pentru protecție juridică de către același asigurător.

(2) Exceptarea acordată de un stat membru unei întreprinderi de asigurare, în conformitate cu alineatul (1), nu afectează aplicarea articolului 3 alineatul (2).”

Dreptul olandez

8 Articolul 4:67 alineatul 1 din Legea privind supravegherea financiară (Wet op het financieel toezicht) are următorul cuprins:

„În cadrul contractelor de asigurare de protecție juridică, asigurătorii de protecție juridică au obligația să prevadă în mod expres faptul că persoana asigurată are libertatea să aleagă un avocat sau o altă persoană specializată în drept în cazul în care:

- a) se face apel la un avocat sau la o altă persoană specializată în drept pentru a apăra, a reprezenta sau a servi interesele persoanei asigurate într-o procedură judiciară sau administrativă sau
- b) survine un conflict de interese.”

Litigiul principal și întrebările preliminare

9 Din decizia de trimitere reiese că domnul Sneller a încheiat un contract de asigurare de protecție juridică cu Reaal Schadeverzekeringen NV. Contractul de asigurare prevede că DAS este societatea desemnată să gestioneze prestațiile aferente asigurării de protecție juridică.

- 10 În contractul menționat se prevede totodată că tratarea cauzelor este asigurată de colaboratorii proprii ai DAS. Cu toate acestea, în cazul în care, în conformitate cu contractul sau în opinia DAS, o cauză trebuie încredințată unui consilier extern, asiguratul are dreptul să desemneze un avocat sau o altă persoană cu calificări corespunzătoare aleasă de el însuși.
- 11 În cauza principală, domnul Sneller intenționează să inițieze o procedură jurisdicțională împotriva fostului său angajator pentru a solicita obligarea acestuia la plata de daune interese pentru motivul că l-ar fi concediat în mod abuziv. În acest scop, domnul Sneller dorește să fie asistat de un avocat ales de el însuși și ca asigurătorul de protecție juridică să suporte cheltuielile aferente asistenței juridice. DAS și-a exprimat acordul cu privire la inițierea unei asemenea proceduri, însă a considerat că contractul încheiat de domnul Sneller nu prevede ca, într-o asemenea situație, cheltuielile aferente asistenței juridice acordate de un avocat ales de asigurat să fie suportate de asigurător. DAS a arătat că este dispusă doar să acorde ea însăși asistență juridică domnului Sneller prin intermediul unuia dintre colaboratorii săi, care nu este avocat.
- 12 În această privință, instanța de trimitere precizează că, în conformitate cu dreptul olandez, în cadrul procedurii pe care domnul Sneller intenționează să o inițieze împotriva fostului său angajator, asistența juridică nu este obligatorie.
- 13 Ca urmare a refuzului DAS de a suporta cheltuielile aferente asistenței juridice acordate de un avocat ales de domnul Sneller, acesta a solicitat *voorzieningenrechter* te Amsterdam (instanța competentă în materia măsurilor provizorii din Amsterdam) obligarea DAS la suportarea cheltuielilor menționate. Prin hotărârea din 8 martie 2011, *voorzieningenrechter* te Amsterdam a respins această cerere.
- 14 Hotărârea menționată a fost confirmată de *Gerechtshof* te Amsterdam (Curtea de Apel din Amsterdam) prin hotărârea din 26 iulie 2011. *Gerechtshof* te Amsterdam a considerat că articolul 4:67 alineatul 1 litera a) din Legea privind supravegherea financiară trebuie interpretat în sensul că, în împrejurări precum cele în discuție în litigiul principal, în care obiectul convenției este o asigurare de protecție juridică în natură, dreptul la libera alegere a unui avocat nu se naște în favoarea asiguratului exclusiv din decizia de inițiere a unei proceduri, ci este necesar și ca asigurătorul de protecție juridică să decidă că asistența juridică trebuie acordată de un consilier extern, iar nu de unul dintre colaboratorii săi. Numai în această ipoteză ar exista un conflict de interese pe care articolul 4 alineatul (1) litera (a) din Directiva 87/344 ar intenționa să îl evite.
- 15 Domnul Sneller a atacat această hotărâre la instanța de trimitere. Potrivit acesteia din urmă, atât analiza diferitor versiuni lingvistice ale articolului 4 alineatul (1) din Directiva 87/344, cât și Hotărârea din 10 septembrie 2009, *Eschig* (C-199/08, Rep., p. I-8295), și Hotărârea din 26 mai 2011, *Stark* (C-293/10, Rep., p. I-4711), oferă argumente importante în susținerea tezei potrivit căreia, în cazul inițierii unei proceduri judiciare sau administrative, condițiile contractuale trebuie să ofere întotdeauna asiguratului dreptul de a-și alege în mod liber consilierul.
- 16 Instanța de trimitere consideră că răspunsul pe care trebuie să îl dea în cauza principală ar putea avea consecințe sociale reale întrucât, dacă ar fi acceptată o astfel de interpretare a articolului 4 alineatul (1) din Directiva 87/344, ar fi inevitabilă o creștere probabil importantă a cuantumului primelor de asigurare.
- 17 În aceste condiții, *Hoge Raad der Nederlanden* (Curtea Supremă a Regatului Țărilor de Jos) a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:
- „1) Articolul 4 alineatul (1) din Directiva [87/344] permite ca un asigurător de protecție juridică, care stabilește în contractele sale de asigurare că asistența juridică în procedurile judiciare sau administrative va fi acordată în principiu de angajații asigurătorului, să stipuleze și faptul că

costurile aferente asistenței juridice acordate de un avocat sau de un reprezentant ales în mod liber de persoana asigurată sunt acoperite doar în cazul în care asigurătorul consideră că este necesară încredințarea cauzei unui consilier extern?

- 2) Răspunsul la prima întrebare este diferit în funcție de faptul dacă asistența juridică este sau nu este obligatorie în procedura judiciară sau administrativă respectivă?”

Cu privire la întrebările preliminare

Cu privire la prima întrebare

- 18 Prin intermediul primei întrebări, instanța de trimitere solicită, în esență, să se stabilească dacă articolul 4 alineatul (1) litera (a) din Directiva 87/344 trebuie interpretat în sensul că se opune ca un asigurător de protecție juridică, care stabilește în contractele sale de asigurare că asistența juridică este acordată în principiu de colaboratorii săi, să stipuleze și faptul că costurile aferente asistenței juridice acordate de un avocat sau de un reprezentant ales în mod liber de persoana asigurată nu pot fi suportate decât în cazul în care asigurătorul consideră că este necesară încredințarea cauzei unui consilier extern.
- 19 În această privință, trebuie să se precizeze că, potrivit DAS, forma pasivă utilizată la articolul 4 alineatul (1) litera (a) din Directiva 87/344 în expresia „lorsqu’il est fait appel à un avocat” [„în cazul în care se face apel la un avocat”], care se regăsește și în versiunile în limbile germană, engleză și neerlandeză ale acestei dispoziții, demonstrează că aceasta nu stabilește dacă, într-o procedură, asigurătorul sau asiguratul este cel care apreciază dacă este necesar să se facă apel la un consilier extern. De aici ar rezulta că DAS are libertatea să reglementeze această chestiune în contractele sale de asigurare, dispoziția respectivă putând fi înțeleasă în sensul că prevede că „în cazul în care [asigurătorul decide că este necesar să se facă] apel la un avocat [...], persoana asigurată are libertatea de a alege”.
- 20 O asemenea interpretare restrictivă a articolului 4 alineatul (1) litera (a) din Directiva 87/344 nu poate fi reținută.
- 21 În primul rând, deși este adevărat că domeniul de aplicare al termenilor „în cazul în care se face apel la un avocat [...], persoana asigurată are libertatea de a alege” nu poate fi stabilit numai pe baza modului în care este formulat articolul 4 alineatul (1) litera (a) din Directiva 87/344, nu este mai puțin adevărat că, în vederea interpretării unei dispoziții de drept al Uniunii, trebuie să se țină seama nu numai de termenii utilizați, ci și de contextul în care apare aceasta, precum și de obiectivele urmărite de reglementarea din care face parte această dispoziție (Hotărârea Eschig, citată anterior, punctul 38).
- 22 În această privință, trebuie arătat că, atât din al unsprezecelea considerent al Directivei 87/344, cât și din articolul 4 alineatul (1) din aceasta rezultă că interesul persoanei cu asigurare de protecție juridică impune ca aceasta să poată să își aleagă un avocat sau o altă persoană cu calificări corespunzătoare în conformitate cu legislația națională, în cadrul oricărei proceduri judiciare sau administrative (Hotărârea Stark, citată anterior, punctul 28).
- 23 Astfel, din interpretarea articolului 4 alineatul (1) litera (a) din Directiva 87/344 coroborat cu al unsprezecelea considerent al acesteia rezultă că libera alegere a avocatului de către asigurat nu poate fi limitată doar la situațiile în care asigurătorul decide că trebuie să se facă apel la un consilier extern.

- 24 În al doilea rând, după cum subliniază Comisia Europeană, trebuie constatat că scopul urmărit de Directiva 87/344, în special de articolul 4 din aceasta, de a proteja în mod amplu interesele asiguraților (a se vedea în acest sens Hotărârea Eschig, citată anterior, punctul 45) nu este compatibil cu o interpretare restrictivă a articolului 4 alineatul (1) litera (a) din această directivă, precum cea propusă de DAS.
- 25 În această privință, trebuie amintit că articolul 4 alineatul (1) din Directiva 87/344, referitor la libera alegere a reprezentantului, este de aplicabilitate generală și are valoare obligatorie (a se vedea Hotărârile citate anterior Eschig, punctul 47, și Stark, punctul 29).
- 26 În al treilea rând, în ceea ce privește problema cuantumului primelor de asigurare, este necesar să se precizeze că diferitele modalități de exercitare a dreptului asiguratului de a-și alege în mod liber reprezentantul nu exclud posibilitatea ca, în anumite cazuri, să se stabilească limite în ceea ce privește cheltuielile suportate de asigurători.
- 27 Astfel, conform jurisprudenței Curții, libertatea de a alege, în sensul articolului 4 alineatul (1) din Directiva 87/344, nu implică obligația statelor membre de a impune asigurătorilor acoperirea integrală, în orice circumstanță, a cheltuielilor efectuate în cadrul apărării unui asigurat, atât timp cât această libertate nu este lipsită de conținut. Aceasta ar fi situația în cazul în care limitarea adusă obligației de suportare a acestor cheltuieli ar face practic imposibilă o alegere rezonabilă de către asigurat a reprezentantului său. În orice caz, instanțele naționale sesizate eventual cu privire la acest aspect trebuie să verifice dacă nu există o limitare de acest tip (a se vedea în acest sens Hotărârea Stark, citată anterior, punctul 33).
- 28 În plus, părțile contractante sunt libere să stabilească niveluri de suportare a cheltuielilor de asistență juridică mai ridicate, eventual în schimbul plății unei prime mai mari de către persoana asigurată (a se vedea în acest sens Hotărârea Stark, citată anterior, punctul 34).
- 29 Având în vedere considerațiile care precedă, trebuie să se răspundă la prima întrebare că articolul 4 alineatul (1) litera (a) din Directiva 87/344 trebuie interpretat în sensul că se opune ca un asigurător de protecție juridică, care stabilește în contractele sale de asigurare că asistența juridică este acordată în principiu de colaboratorii săi, să stipuleze și faptul că costurile aferente asistenței juridice acordate de un avocat sau de un reprezentant ales în mod liber de persoana asigurată nu pot fi suportate decât în cazul în care asigurătorul consideră că este necesară încredințarea cauzei unui consilier extern.

Cu privire la a doua întrebare

- 30 Prin intermediul celei de a doua întrebări, instanța de trimitere solicită, în esență, să se stabilească dacă are incidență asupra răspunsului dat la prima întrebare caracterul obligatoriu sau neobligatoriu al asistenței juridice în temeiul dreptului național în procedura judiciară sau administrativă în cauză.
- 31 Având în vedere, pe de o parte, că, după cum s-a amintit la punctul 25 din prezenta hotărâre, dreptul asiguratului de a-și alege în mod liber reprezentantul are aplicabilitate generală și valoare obligatorie și că, pe de altă parte, Directiva 87/344, astfel cum rezultă în special din al unsprezecelea considerent al său și din articolul 4 alineatul (1) litera (a) din aceasta, nu condiționează existența și întinderea acestui drept de normele naționale în materie de reprezentare în justiție, asemenea norme naționale nu pot avea incidență asupra răspunsului dat la prima întrebare.
- 32 Având în vedere aceste considerații, trebuie să se răspundă la a doua întrebare că nu are incidență asupra răspunsului dat la prima întrebare caracterul obligatoriu sau neobligatoriu al asistenței juridice în temeiul dreptului național în procedura judiciară sau administrativă în cauză.

Cu privire la cheltuielile de judecată

- 33 Întrucât, în privința părților din litigiul principal, procedura are caracterul unui incident survenit la instanța de trimitere, este de competența acesteia să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată. Cheltuielile efectuate pentru a prezenta observații Curții, altele decât cele ale părților menționate, nu pot face obiectul unei rambursări.

Pentru aceste motive, Curtea (Camera a opta) declară:

- 1) **Articolul 4 alineatul (1) litera (a) din Directiva 87/344/CEE a Consiliului din 22 iunie 1987 de coordonare a actelor cu putere de lege și a actelor administrative privind asigurarea de protecție juridică trebuie interpretat în sensul că se opune ca un asigurător de protecție juridică, care stabilește în contractele sale de asigurare că asistența juridică este acordată în principiu de colaboratorii săi, să stipuleze și faptul că costurile aferente asistenței juridice acordate de un avocat sau de un reprezentant ales în mod liber de persoana asigurată nu pot fi suportate decât în cazul în care asigurătorul consideră că este necesară încredințarea cauzei unui consilier extern.**
- 2) **Nu are incidență asupra răspunsului dat la prima întrebare caracterul obligatoriu sau neobligatoriu al asistenței juridice în temeiul dreptului național în procedura judiciară sau administrativă în cauză.**

Semnături